

BLAGOSTANJE MLADIH KROZ PRIZMU ODRŽIVOG RAZVOJA

Autor: NEMANJA JOSIFOV, Marko Sedlak

e-mail: nemanja.josifov@gef.bg.ac.rs, marko.sedlak@gef.bg.ac.rs

Mentor: prof. dr Dejan Šabić

Katedra za regionalnu geografiju

Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu

Uvod: U današnje vreme problem starenja stanovništva nameće se kao krucijalno pitanje većine evropskih, ali i svetskih država.

Cilj: Shodno tome, potrebno je veću pažnju obratiti kako na zdravstvenu i socijalnu zaštitu starijih tako i na mlađe generacije, one koje tek dolaze.

Materijal i metode: Mladi predstavljaju potencijal i razvojnu šansu svake države, te je neophodno obezbeđivanje boljih uslova života ovog kontingenta stanovništva (kroz finansijsku podršku zapošljavanju, veću socijalnu uključenost, naročito osetljivih društvenih grupa, bolju zdravstvenu zaštitu...). Postoje brojni indikatori koji prate razvoj mladog stanovništva da bi se otkrili krucijalni problemi koje je potrebno sistematski rešavati. U radu su prikazani inovativni pokazatelji koji se bave mladima i prate njihov napredak u različitim društvenim segmentima (indeks blagostanja mladih i indeks participacije mladih), iskazane pojedine kvantitativne i kvalitativne vrednosti pokazatelja, načine dobijanja podataka, ciljeve i svrhu njihovog korišćenja radi praćenja i uključivanja mladih u razne aktivnosti društvenog života.

Rezultati: Strategija za mlade u Republici Srbiji 2023–2030, Vodič kroz indeks blagostanja mladih i Monitoring izveštaj o političkoj, ekonomskoj i socijalnoj participaciji mladih 2023. ključna su dokumenta iz kojih su dobijeni rezultati ovih pokazatelja.

Zaključak: Oba pokazatelja su od krucijalnog značaja za donosiocje odluka, različite organizacije civilnog društva, a sve u svrhu napretka položaja mladih i postizanja međusektorske saradnje. Lokalne samouprave mogu bolje planirati budžetska sredstva i raspoložive resurse namenjene mladima.

Ključne riječi: obrazovanje, zdravstvo, siromaštvo, snažne institucije, Zapadni Balkan.

UVOD I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Postoje dva glavna pristupa konceptualizaciji blagostanja. Prvi pristup naglašava emocionalnu i kognitivnu procenu sopstvenog života. Drugi pristup polazi od toga da postoje određene potrebe ili kvalitete koji su neophodni za nečiji psihološki rast i razvoj. Ispunjavanje ovih potreba omogućava osobi da dostigne svoj puni potencijal (Tov, 2018). Jedan od najčešće korišćenih upitnika za procenu subjektivnog psihološkog blagostanja jeste Indeks blagostanja Svetske zdravstvene organizacije (Topp, 2015). U kontekstu blagostanja, poseban fokus je na mladom stanovništvu, jer je ono potencijal budućeg demografskog i sveukupnog razvoja društva. Starenje stanovništva je izazov sa kojim se suočava sve veći broj država u svetu. Ono je uglavnom posledica sve nižeg prirodnog priraštaja, koje je u slabo i srednje razvijenim regionima praćeno emigracijom stanovništva (Седлак и сар., 2024).

Delimični uspeh Milenijumskih razvojnih ciljeva kod zemalja u razvoju doveo je do stvaranja globalne agende, ciljeva održivog razvoja (COR) (Montiel et al., 2021). Agenda

se smatra globalnim akcionim planom za iskorenjivanje siromaštva i promociju održivog razvoja u pet oblasti: ljudi, planeta, prosperitet, mir i partnerstvo (Leal Filho, Salvia & Eustachio, 2023). COR i povezanih 17 ciljeva, 169 zadataka i 247 indikatora rezultat su sporazuma više zainteresovanih strana između zemalja, osmišljenog da promoviše održivi razvoj na globalnom nivou (Lee, Noh & Khim, 2020). Na konferenciji Ujedinjenih nacija (UN) u Njujorku, u septembru 2015. godine, usvojena je Agenda 2030 (Tsalis et al., 2020). COR su univerzalni poziv na akciju kako bi se okončalo siromaštvo, zaštitila planeta i osiguralo da svi ljudi uživaju u miru i prosperitetu (Walker, 2021). Grupisanje COR izvršeno je u pet glavnih klastera: integritet planete; obezbeđivanje materijalnih potreba; ljudi; prosperitet; i političke institucije, mir, partnerstvo (Mio, Panfilo & Blundo, 2020). Prepreke održivosti se sve više poistovećuju sa nepravednom raspodelom resursa, privatizacijom zajedničkih dobara i akumulacijom bogatstva u korist malobrojne elite (Boluk et al., 2019). Tri skandinavske zemlje (Švedska, Danska i Norveška) imaju najviši indeks ciljeva održivog razvoja, što implicira da su najbliže dostizanju COR za 2030. godinu (Bali Swain & Yang-Wallentin, 2020). Očekuje se da će Latinska Amerika i Karibi značajno povećati pristup vodi, obezbediti svima uslove za osnovno obrazovanje i redukovati stopu smrtnosti dece u mnogim zemljama. Projektovano je da će do 2030. godine Afrika ostvariti najmanji broj ciljeva održivog razvoja (Moyer & Hedden, 2020). Cilj ovog rada je identifikovanje ključnih izazova u pogledu dostizanja blagostanja, sa kojima se suočava mlado stanovništvo, sa akcentom na teritorije država na Balkanskom poluostrvu. Zadatak ovog rada je da se kroz pojedine COR identifikuju ključni izazovi u vezi sa ostvarivanjem blagostanja mladih. Odabrani su sledeći COR:

- COR 1 (Svet bez siromaštva)
- COR 3 (Dobro zdravlje)
- COR 4 (Kvalitetno obrazovanje)
- COR 5 (Rodna ravnopravnost)
- COR 8 (Dostojanstven rad i ekonomski rast)
- COR 16 (Mir, pravda i snažne institucije)
- COR 17 (Partnerstvom do ciljeva)

Kroz razmatranje svakog pojedinačnog COR, njihovih ciljeva i odabranih indikatora, analizirani su najznačajniji pokazatelji koji utiču na blagostanje mladih.

KO SU MLADI I KAKO SE ORGANIZUJU?

Omladinom (mladima) smatraju se osobe od navršenih 15 godina života do navršenih 30 godina života prema odredbama Zakona o mladima. Aktuelna Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine usvojena je 26. januara 2023. godine i njom su određeni opšti i posebni ciljevi, mere i pokazatelji efekta. Od izuzetnog je značaja utvrditi položaj i napredak mladih u raznim sferama života, poput obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja i društvene participacije (Митковски, Клашња & Миловановић, 2024). Važno je istaći da, prema podacima Popisa stanovništva, u Srbiji 2022. godine živi 1.047.543 stanovnika starosti od 15 do 29 godina i njihov broj se rapidno smanjuje (Republički zavod za statistiku, 2023). Zakon o mladima definiše više načela vezanih za mlade: načelo podrške mladima; načelo jednakosti i zabrane diskriminacije; načelo jednakih šansi; načelo jačanja svesti o značaju mladih i njihovoj društvenoj ulozi; načelo aktivnog učešća mladih; načelo odgovornosti i solidarnosti mladih. Organizacije koje pomažu razvoj mladih su: Savet za mlade, Pokrajinski savet i Savet za mlade jedinice

lokalne samouprave, Kancelarije za mlade i mnoge druge (Zakon o mladima, Sl. glasnik RS, br. 50/2011 i 116/2022 – dr. zakon). Na ovaj način pravi se diferencijacija o razvoju i problemima urbanih i ruralnih sredina i regiona u Srbiji, kako bi se našlo optimalno rešenje za uravnotežen regionalni razvoj.

POLOŽAJ MLADIH I NJIHOVA DRUŠTVENA PARTICIPACIJA U DRŽAVAMA ZAPADNOG BALKANA I TURSKOJ

Participacija mladih se objašnjava kao „proces uključivanja mladih u institucije i u donošenje odluka koje utiču na njihov život” (Indeks participacije mladih, Monitoring izveštaj o političkoj, ekonomskoj i socijalnoj participaciji mladih 2023). Radi praćenja uključenosti mladih u različite sfere života, 2016. godine, uveden je Indeks participacije mladih, koji prati mreža „Omladinski hab Zapadnog Balkana i Turske”, koju predvodi Fondacija „Ana i Vlade Divac” uz podršku Evropske komisije. On daje uvid u involviranost mladih u ekonomsku, političku i socijalnu sferu života. Za njegovo merenje koriste se različiti statistički podaci. Pokazatelj se izražava na godišnjem nivou, a može se vršiti komparacija sa zemljama u okruženju: Severnom Makedonijom, Albanijom i Crnom Gorom. „U poređenju sa susjednim zemljama – Republikom Albanijom (9,5 u 2020. godini), Crnom Gorom (10,3 u 2020. godini), Republikom Severnom Makedonijom (9,5 u 2020. godini), Indeks participacije mladih u Srbiji je najviši (11,1 u 2020. godini)” (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године). Kada se pogleda širi prostor, uočava se da su mladi na prostoru Zapadnog Balkana i Turske nedovoljno zastupljeni u politici. Omladinske strukture na nacionalnom nivou ne poseduju Crna Gora i Turska. U Albaniji se situacija poboljšala, te sada skoro sve lokalne samouprave imaju omladinske strukture u obliku lokalnih omladinskih saveta, ali su i dalje skromni njihovi kapaciteti i uloga. Korišćenje onlajn alata na nivou lokalne samouprave najbolje je na prostoru Crne Gore, dok Bosna i Hercegovina i Srbija zaostaju. Vrednost Indeksa ekonomskog učešća mladih u 2023. godini kretala se od 63 na Kosovu i Metohiji, do 78 u Crnoj Gori, a ciljana vrednost je 100. Što se uključenosti mladih u ekonomske tokove tiče, AP Kosovo i Metohija ima najvišu NEET stopu mladih (onih koji nisu zaposleni, niti u procesu obrazovanja ili obuke) od 38%, dok Srbija beleži najnižu, tj. oko 15%. To je i dalje veoma daleko od ciljane vrednosti EU, prema kojoj udeo NEET mladih do 2030. godine treba biti ispod 9%. Najviša stopa nezaposlenosti mladih je u Albaniji, Bosni i Hercegovini i Severnoj Makedoniji, oko 23%. Godine 2023. stopa nezaposlenosti mladih je porasla u Srbiji i Albaniji. Kvalitet radnog mesta takođe je pod znakom pitanja. Veliki procenat mladih je nezaposlen duže od godinu dana. Albanija je imala najveći procentualni udeo samozapošljavanja mladih, sa velikim disproporcijama u korist muškog stanovništva u 2023. godini. Društvena participacija mladih ogleda se kroz formalno i neformalno obrazovanje, dok je društveno učešće mladih prema pokazateljima slično u Srbiji, Crnoj Gori i Severnoj Makedoniji, a najgora situacija je u Albaniji i Turskoj. Nedostatak podataka o društvenom učešću mladih je limitirajući faktor preciznog uvida u situaciju na terenu. Ispod 20% mladih u regionu, za 2023. godinu, ima završeno tercijarno obrazovanje. Rizik od siromaštva je veliki, što pokazuje vrednost stope od 19,2% za 2023. godinu, za Srbiju. Slično je i u državama u okruženju. Svakako je preporuka da institucije koje su nadležne ažurnije prikupljaju podatke o mladima i da oni budu lako dostupni (Indeks participacije mladih, Monitoring izveštaj o političkoj, ekonomskoj i socijalnoj participaciji mladih 2023).

Po rezultatima Istraživanja položaja i potreba mladih u Republici Srbiji, koje je sprovedeno 2021. godine, 7,5% mladih planira da ode zastalno iz zemlje, 13,2% planira da napusti zemlju na određeno vreme, dok 60,9% uopšte ne planira da napusti zemlju. Glavni razlozi za emigraciju su potraga za adekvatnijim zaposlenjem, zatim, školovanje, pa porodica. Ono

što je u sprovedenim istraživanjima o mladima evidentno jeste da polovina mladih nije upoznata sa postojanjem Kancelarije za mlade u njihovoj lokalnoj samoupravi. Mali broj mladih su članovi nekih organizacija, a, ako i jesu, onda su uglavnom neaktivni članovi. Čak dve trećine mladih nije spremno da se angažuje u radu tela koje donosi odluke vezane za mlade, uz navođenje da ne znaju dovoljno o njihovom radu i da se angažovanjem mladih ništa ne bi promenilo. Većina mladih izrazila je stav da nije na pravi način uključena u donošenje odluka na nacionalnom, lokalnom nivou, pa i u školi (Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2023. do 2030. godine). Prema godišnjem izdanju regionalnog Indeksa participacije mladih u 2023. godini, u Srbiji je bilo 18,5% mladih starosti od 15 do 29 godina nezaposleno, dok je 2022. godine nezaposleno bilo 17,1% mladih. Po ovom pokazatelju ukazano je na nedovoljnu zastupljenost mladih u političkom životu Zapadnog Balkana i Turske, isključenost iz obrazovanja i sticanja zaposlenja kod mladih, rizik od siromaštva i dugoročne nezaposlenosti, naročito za mlade žene i one koje žive na selu. Prema Osmom izdanju Indeksa participacije mladih, akcenat je na učešću mladih u politici, a naglašava se da su mladi vroma malo zastupljeni u parlamentima u regionu Zapadnog Balkana i Turske (< 5%). Indeks participacije mladih daje pregled perspektiva mladih kroz 25 indikatora participacije mladih u političkoj, ekonomskoj i društvenoj sferi. Ovaj pokazatelj je od suštinske važnosti za donosiocce odluka, prilagođen potrebama mladih. Posebna pažnja posvećena je osobama u NEET statusu. To su osobe koje nisu niti zaposlene, niti u procesu obrazovanja i obuka. Kada je reč o ekonomskom i socijalnom učešću mladih, zabrinjava podatak da je skoro svaka četvrta mlada osoba u regionu u statusu NEET osobe, naročito mlade žene između 25 i 29 godina starosti. Približno svaka peta mlada osoba u Srbiji je u riziku od siromaštva.

INDEKS BLAGOSTANJA MLADIH

Indeks blagostanja mladih se koristi da bi se pratilo sprovođenje Strategije za mlade u Republici Srbiji za period 2023–2030. i potpuno je saglasan sa njom. Razvijen je u saradnji sa Ministarstvom turizma i omladine, Populacionim fondom Ujedinjenih nacija (UNFPA) i Fondacijom „Ana i Vlade Divac”. On je u korelaciji sa Indeksom participacije mladih (Youth Participation Index) i nastao je po uzoru na njega. Indeks blagostanja mladih je specifičan po tome što mu cilj nije upoređivanje sa ostalim indeksima već da se ukaže na napredak u realizaciji pojedinih ciljeva Strategije za mlade i davanje smernica za poboljšanje onih oblasti koje su ključne i slabije razvijene (Митковски, Клашња & Миловановић, 2024). Kako bi se dobili što precizniji kvantitativni i kvalitativni podaci za određivanje pozicije mladih u društvu, koriste se podaci raznih institucija i udruženja. Za praćenje demografskih karakteristika mladih, njihovog zapošljavanja, prihoda, socijalnog statusa, uzimaju se podaci Republičkog zavoda za statistiku. Od značaja su i podaci dobijeni od nadležnih ministarstava, npr. Ministarstvo turizma i omladine, jedinica lokalnih samouprava i javnih institucija, npr. Agencija za privredne registre, Nacionalna služba za zapošljavanje, Institut za javno zdravlje Srbije Dr Milan Jovanović Batut, kao i udruženja, npr. Nacionalna asocijacija praktičara omladinskog rada (NAPOR). Objedinjeni podaci različitih institucija daju sveobuhvatnu sliku o položaju i perspektivama mladih u Srbiji, što je od značaja za kreiranje politika za mlade. Uz zvanične i administrativne izvore, Indeks uračunava i istraživanja sprovedena radi specifičnih potreba i izazova mladih. Takođe, Ministarstvo turizma i omladine sprovodi ankete na nivou godine, o stavovima mladih, njihovim percepcijama i iskustvima u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja i društvene participacije. Ministarstvo turizma i omladine u cilju dobijanja relevantnih pokazatelja ostvaruje saradnju sa nevladinim organizacijama, institucijama obrazovanja, istraživačkim centrima i međunarodnim organizacijama, npr. Populacioni fond Ujedi-

njenih nacija. Kvantitativni pokazatelji dobijaju se putem baze Republičkog zavoda za statistiku, EUROSTAT-a i drugih, a kvalitativni istraživanjima koje sprovodi Ministarstvo turizma i omladine i njihovi saradnici. Tu su i nadležna ministarstva koja realizuju Strategiju i akcioni plan. Ministarstvo turizma i omladine i Savet za mlade imaju obavezu izveštavanja o napretku u sprovođenju Strategije, dok Radna grupa za sprovođenje Strategije daje na uvid izveštaj o praćenju indikatora Savetu za mlade na usvajanje. Dalje, resorna ministarstva spremaju izveštaj za Vladu. Doneti izveštaji su od presudnog značaja donosiocima odluka, naročito na lokalnom nivou. Prednost ovog koncepta je njegova fleksibilnost, tj. prilagođavanje različitim inovativnim principima. Iako se Indeks meri i na lokalnom nivou, neki podaci se mogu dobiti samo na nivou regiona, a ne za gradove i opštine, što u znatnoj meri otežava percepciju o položaju mladih u manjim jedinicama lokalne samouprave (*JLS*). Međutim, kada se to desi, podaci za ulazne pokazatelje su isti za sve gradove i opštine tog statističkog regiona.

ULAZNI INDIKATORI I DOBIJANJE INDEKSA BLAGOSTANJA MLADIH

Kada posmatramo nacionalni nivo, Indeks blagostanja mladih sastoji se od 109 indikatora na nacionalnom nivou i 98 na lokalnom, koji su grupisani u šest stubova:

- 1) Unapređen kvalitet života mladih
- 2) Standardizovan omladinski rad i neformalno obrazovanje
- 3) Funkcionalnost prostornih kapaciteta za omladinske politike
- 4) Aktivno učešće mladih u društvu
- 5) Mogućnosti i podsticaji za ekonomsko i socijalno osamostaljivanje
- 6) Dobro zdravlje, bezbedno okruženje i socijalno blagostanje mladih

Prvi stub prati realizaciju opšteg cilja Strategije, dok ostali stubovi prate realizaciju posebnih ciljeva. Stub 1 nosi najveći broj maksimalnih bodova (25), dok stubovi 2–6 nose 15 maksimalnih bodova. Takođe, razmatra se za svaki ulazni pokazatelj – da li je on zadat kroz Strategiju za mlade ili dodat na predlog Radne grupe ili istraživača. Parametri imaju trend (da li je poželjno da ima rastuće ili opadajuće vrednosti) i opis koji obuhvata: povezanost sa Strategijom za mlade; povezanost sa *COR*; detaljan opis indikatora; jedinicu mere; tip podatka; period objavljivanja; instituciju/organizaciju kao izvor podataka. Kroz Indeks se razmatraju statistički podaci (stopa rizika od siromaštva ili socijalna isključenost mladih), stavovi, položaj i potrebe mladih (udeo mladih koji se rekreativno bave sportom tokom nedelje), trendovi indikatora tj. pokazatelji rasta ili pada (broj socijalnih preduzeća koji su osnovali mladi). Stubovi su podeljeni na indikatore, koji obuhvataju različite sfere života mladih, poput zaposlenosti, učešća u obrazovnim programima, rizika od siromaštva. Vrednosti indeksa su od 0 do 100, a viši skor znači kvalitetniji život mladih u Srbiji, kao i viši stepen realizacije Strategije za mlade u Republici Srbiji. Skor Indeksa blagostanja mladih se meri u poslednjem kvartalu godine za prethodnu godinu. Indikatori imaju različite merne jedinice, tako da je neophodno sprovesti njihovu normalizaciju i svesti ih na vrednosti od 0 do 1. Najniža vrednost 0 ukazuje da nema napretka u ostvarivanju Strategije, dok vrednost 1 ističe da su ciljne vrednosti ostvarene ili prekoračene. „Dalje se suma vrednosti normalizovanih ulaznih indikatora (koji su pojedinačno ponderisani odgovarajućim težinama), preračunava u procenat ostvarenja stuba, a ovaj se množi sa maksimalnim brojem bodova koji ima stub” (Митковски, Клашња & Миловановић, 2024). Kada se saberu bodovi po svih 6 stubova, dobija se rezultat (skor) Indeksa blagostanja mladih za godinu u kojoj se računa. „Vrednosti bliže 100 ukazuju na veći napredak ulaznih pokazatelja prema ciljanim vrednostima do 2030. godine, odnosno prema

ciljevima Strategije” (Митковски, Клашња & Миловановић, 2024). Uz Indeks postoji i Aneks koji sadrži indikatore koji su relevantni za sprovođenje Strategije za mlade, koji se prate na godišnjem nivou, u zavisnosti od mogućnosti, s tim što ovi podaci nisu deo skora Indeksa. Tu su pokazatelji za koje se smatra da neće biti konstantno dostupni u periodu sprovođenja Strategije, ili oni koji momentalno nisu dostupni, ili koji nemaju uvek statističku značajnost. U Aneksu se mogu naći i indikatori koji se prate kroz Indeks, a ne ulaze u skor, te ne utiču na promenu metodologije, kao npr. korišćenje veštačke inteligencije. Indeks blagostanja mladih služi kako bi se pratio napredak realizacije Strategije, ali nije precizni kvantifikator. „Svi indikatori se mogu sortirati po veličini svojih normalizovanih vrednosti – kolona ‘Skor indeksa’ (po rastućoj vrednosti) i indikatori koji se nađu na vrhu predstavljaju oblasti na koje je potrebno obratiti posebnu pažnju” (Митковски, Клашња & Миловановић, 2024). Ako su normalizovane vrednosti indikatora ispod 0,2, njihove vrednosti su obeležene crvenom bojom, kako bi se dodatno posvetila pažnja. Kada se ovako nešto dogodi, potrebno je kontaktirati sa predstavnicima omladine i donosiocima odluka, kako bi se otklonili i prevazišli postojeći problemi.

ZNAČAJ INDEKSA BLAGOSTANJA MLADIH

Namena indeksa blagostanja mladih je višestruka. On daje smernice akterima koji učestvuju u poboljšanju života mladih od lokalnog do nacionalnog nivoa. Tu svakako spadaju različita ministarstva, lokalne samouprave, organizacije civilnog društva, donatori. Indeks identifikuje ključne probleme i oblasti gde bi se moglo delovati kako bi se položaj mladih poboljšao. S obzirom na to da Indeks povezuje različite struke, ističe se njegova uloga spajanja više društvenih sfera. Razvoj omladine može se pratiti u svim statističkim regionima Srbije, osim za AP Kosovo i Metohiju, jer Republički zavod za statistiku ne raspolaže podacima za AP Kosovo i Metohiju od 1999. godine. Lokalne samouprave mogu bolje rasporediti sredstva u poboljšanje ključnih oblasti vezanih za mlade, razvijati inicijative, programe, projekte, poboljšati rad kancelarije za mlade...

U Srbiji je ovaj parametar predstavljen u decembru 2024. godine, u Sava centru. Za 2023. godinu vrednost indeksa iznosila je 29,22, što implicira da je postignuto više od četvrtine željenih promena. Baza podataka za računanje dobija se putem statističkih i administrativnih izvora i kroz godišnja istraživanja o položaju mladih. Na taj način postiže se kohezija između Republičkog zavoda za statistiku, jedinica lokalne samouprave (JLS) i organizacija za mlade. Rezultati su pokazali porast broja mladih preduzetnika i smanjene stope nezaposlenosti mladih, pad stope rizika od siromaštva i smanjenje broja mladih koji nisu u obrazovanju ni zapošljeni. Neophodna su dodatna ulaganja u poboljšanje prostornih kapaciteta i usluga za mlade, veće učešće mladih u donošenju odluka i stvaranje sigurnijeg okruženja za mlade. Kao prioritet nameće se bolja informisanost mladih o mogućnostima za učešće u donošenju odluka, poboljšanje zdravlja i pružanje veće podrške u razvoju njihovih potencijala, kao i aktivnije promovisanje podsticajnih mera stambene politike za mlade¹.

CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA I MLADI

Svi ulazni pokazatelji su povezani sa COR i to sa najmanje dva, kojima doprinose direktno ili indirektno. „Sortiranjem kolona COR (primarni) i COR (sekundarni) moguće

1 <https://mto.gov.rs/vest/sr/7740/indeks-blagostanja-mladih-pokazuje-napredak-u-prvoj-godini-sprovođenja-strategije-za-mlade.php>

je kreirati uvid ili izveštaj o tome kako pokazatelji doprinose i realizaciji konkretnih COR. Svi ulazni pokazatelji povezani su sa COR (Митковски, Клашња & Миловановић, 2024). Na teritoriji Srbije, od 2015. godine postoji Међуресорна радна група за спровођење Agende 2030. Omladina je usko vezana za svaki cilj Agende 2030. Na internet platformi Republičkog zavoda za statistiku moguće je pratiti napredak ostvarivanja COR na prostoru Srbije, a trenutno se prati 119 od ukupno 247 indikatora. Ti indikatori su prikazani kao vrednosti za opštu populaciju. Uz to, postoji i publikacija Republičkog zavoda za statistiku: „Ne izostaviti nikoga iz razvoja! Napredak u ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja među mladima u Srbiji”, izrađena uz podršku Vlada Švajcarske Konfederacije i Savezne Republike Nemačke, gde je prikazano ostvarivanje ciljeva održivog razvoja u odnosu na mlade.

COR 1. SVET BEZ SIROMAŠTVA

U sklopu COR 1 izdvojeno je pet ciljeva:

- 1) iskoreniti ekstremno siromaštvo za sve ljude, koje se trenutno meri brojem ljudi koji žive sa manje od 1,25 dolara dnevno;
- 2) smanjiti barem za polovinu udeo muškaraca, žena i dece svih uzrasta koji žive u siromaštvu u svim njegovim dimenzijama prema nacionalnoj definiciji;
- 3) sprovesti nacionalno odgovarajuće sisteme i mere socijalne zaštite za sve, uključujući minimalne iznose, i do 2030. godine postići značajnu pokrivenost siromašnih i ranjivih društvenih slojeva;
- 4) osigurati da svi muškarci i žene, posebno siromašni i ranjivi, imaju jednaka prava na ekonomske resurse, kao i pristup osnovnim uslugama, vlasništvu i kontroli nad zemljištem i drugim oblicima imovine, nasleđivanju, prirodnim resursima, odgovarajućoj novoj tehnologiji i finansijskim uslugama, uključujući mikrofinansiranje;
- 5) izgraditi otpornost siromašnih i onih u ranjivim situacijama i smanjiti njihovu izloženost i ranjivost na ekstremne događaje povezane sa klimom i druge ekonomske, društvene i ekološke katastrofe.

U vezi sa ovim COR, kao značajni indikatori izdvojeni su: udeo stanovništva koje živi ispod nacionalne granice siromaštva, po polu i starosti i udeo muškaraca, žena i dece svih uzrasta koji žive u siromaštvu u svim njegovim dimenzijama prema nacionalnim definicijama². Uticaj dugotrajnog siromaštva (posebno država koje su prošle kroz građanske ratove), otežava razvoj istraživačke infrastrukture i mogućnost da se mladi bave naukom (Purnell, 2024).

Mlade osobe, naročito one starosti 16–24 godine, u Republici Srbiji izloženi su većim rizicima od siromaštva i socijalne isključenosti nego ukupno stanovništvo. „Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti 2019. godine za mlade je 36,2%, dok je za ukupno stanovništvo 31,7%” (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године).

Skoro četvrtina mladih u Republici Srbiji uzrasta od 15 do 30 godina se finansijski i stambeno osamostalilo od roditelja, više žene nego muškarci. Svega 3% stanovnika starosti 25–30 godina se stambeno osamostalilo. Razlozi su nedovoljna lična primanja, nemogućnost finansijske pomoći od strane roditelja, ali i veliki broj mladih ne želi da se odvoji od roditelja. Ono što je mladima u Srbiji neophodno za stambeno osamostaljivanje su: izgradnja neprofitnih stanova za mlade, subvencionisani krediti, izdavanje kuća – stanova

2 https://sdgs.un.org/goals/goal1#targets_and_indicators

po povoljnijim uslovima za mlade, poklon od države napuštenih kuća u ruralnim područjima, kao i posao sa dovoljno visokom platom. Treba sa druge strane i podržati mlade u ruralnim sredinama koji imaju niži stepen obrazovanja.

COR 3. DOBRO ZDRAVLJE

COR 3 (Dobro zdravlje) u fokusu ima poboljšanje zdravstvenog stanja stanovništva. U sklopu ovog cilja izdvojeno je devet ciljeva:

- 1) smanjiti globalnu stopu smrtnosti majki na manje od 70 na 100.000 živorođenih;
- 2) sprečiti smrtne slučajeve novorođenčadi i dece mlađe od 5 godina, pri čemu sve zemlje teže smanjenju neonatalne smrtnosti na najmanje 12 na 1000 živorođenih i smrtnosti dece mlađe od 5 godina na najmanje 25 na 1000 živorođenih;
- 3) okončati epidemije side, tuberkuloze, malarije i zanemarenih tropskih bolesti i boriti se protiv hepatitisa, bolesti koje se prenose vodom i drugih zaraznih bolesti;
- 4) smanjiti prevremenu smrtnost od nezaraznih bolesti za jednu trećinu kroz prevenciju i lečenje i unaprediti mentalno zdravlje i blagostanje;
- 5) jačati prevenciju i lečenje zloupotrebe supstanci, uključujući zloupotrebu narkotičnih droga i štetnu upotrebu alkohola;
- 6) prepoloviti broj smrtnih slučajeva i povreda u saobraćajnim nezgodama u svetu;
- 7) obezbediti univerzalni pristup uslugama seksualnog i reproduktivnog zdravlja, uključujući planiranje porodice, informisanje i obrazovanje, i integraciju reproduktivnog zdravlja u nacionalne strategije i programe;
- 8) postići univerzalno zdravstveno osiguranje, uključujući zaštitu od finansijskih rizika, pristup kvalitetnim osnovnim zdravstvenim uslugama i pristup bezbednim, efikasnim, kvalitetnim i pristupačnim osnovnim lekovima i vakcinama za sve;
- 9) značajno smanjiti broj smrtnih slučajeva i bolesti usled opasnih hemikalija i zagađenja i kontaminacije vazduha, vode i zemljišta.

Kao indikatori od značaja za blagostanje mladih, posebno se ističu: Indikator 3.7.1. Udeo žena reproduktivnog doba (starosti 15–49 godina) koje su zadovoljile svoju potrebu za planiranjem porodice savremenim metodama; Indikator 3.7.2. Stopa rađanja kod adolescentkinja (uzrasta 10–14 godina; uzrasta 15–19 godina) na 1000 žena u toj starosnoj grupi; Indikator 3.8.1.b Udeo stanovništva sa velikim izdacima domaćinstava za zdravstvo kao udeo u ukupnim izdacima ili prihodima domaćinstva³. Tu postoje i organizacije (npr. NCD Countdown) koje deluju u cilju smanjenja smrtnosti od 10 nezaraznih bolesti koje su najčešći uzročnici smrti u oblastima Supsaharske Afrike, Centralne Azije i Istočne Evrope (Bennett et al., 2020).

„Udeo žena uzrasta 15–49 godina (2019. godine) koje svoje potrebe za planiranjem porodice zadovoljavaju upotrebom savremenih metoda kontracepcije (indikator COR 3.7.1) iznosio je 30%, za uzrast 20–24 godine 31,8%, a za uzrast 25–29 godina svega 23,8%. Stopa rađanja kod adolescentkinja 15–19 godina na 1000 žena iz te grupe (indikator COR 3.7.2) je u periodu od 2010. godine, kada je iznosila 19,9%, opala u 2019. godini za 6,3% i iznosila je 13,6%” (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године).

„Procenat obuhvaćenosti osnovnim zdravstvenim uslugama: prenatalna zaštita (četiri i više poseta), prema starosti majke prilikom rođenja deteta (indikator COR 3.8.1b) pokazuje da je u 2019. godini 97,6% majki uzrasta 20–34 godine obuhvaćen ovim uslugama, što je povećanje za 4,1 procentni poen u odnosu na 2014. godinu, kada je procenat majki

³ https://sdgs.un.org/goals/goal3#targets_and_indicators

ovog uzrasta bio 93,5%” (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године).

COR 4. KVALITETNO OBRAZOVANJE

Ljudski kapital, koji obuhvata znanje, veštine i kreativnost, ključan je za razvoj inovativnih rešenja (Di Vaio, Zaffar & Chhabra, 2024). Podcilj 4.1. poziva na univerzalno srednjoškolsko obrazovanje, kao i na jednak pristup svim pojedincima za tercijarnim obrazovanjem (Thoriq & Mahmudah, 2023). Ukidanje školarina, poboljšanje lokalnog pristupa školama, povećanje broja godina obaveznog školovanja i obezbeđivanje hrane, stipendija i drugih resursa za decu u školi povećavaju učešće među ekonomski najugroženijom decom (Friedman et al., 2020). Veštine 21. veka razlikuju se od veština 20. veka, prvenstveno zbog pojave visoko sofisticiranih informacionih i komunikacionih tehnologija. Obrazovanje za razvoj zahteva transformativnu, akciono orijentisanu pedagogiju koja promoviše autonomno učenje, učešće i saradnju, rešavanje problema, interdisciplinarnost i transdisciplinarnost i povezivanje formalnog i neformalnog učenja (González-Salamanca et al., 2020). COR 4 (Kvalitetno obrazovanje) podrazumeva strategiju u izradi školskih nastavnih planova i programa, sa ciljem da ono bude primenljivo u praksi. Jake veze između univerziteta i njihovih lokalnih zajednica prepoznate su kao mogućnost za celokupni društveni razvoj (Chankseliani & McCowan, 2021).

Ciljevi su sledeći:

- 1) osigurati besplatno, pravedno i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje koje vodi do relevantnih i efikasnih ishoda učenja;
- 2) osigurati za sve pristup kvalitetnom razvoju, briži i predškolskom obrazovanju u ranom detinjstvu kako bi bili spremni za osnovno obrazovanje;
- 3) obezbediti jednak pristup svim ženama i muškarcima pristupačnom i kvalitetnom tehničkom, stručnom i visokom obrazovanju, uključujući univerzitetsko obrazovanje;
- 4) značajno povećati broj mladih i odraslih koji poseduju relevantne veštine, uključujući tehničke i stručne veštine, za zapošljavanje, pristojne poslove i preduzetništvo;
- 5) eliminisati rodne nejednakosti u obrazovanju i obezbediti jednak pristup svim nivoima obrazovanja i stručnog osposobljavanja za ranjive, uključujući osobe sa invaliditetom, starosedelačke narode i decu u ranjivim situacijama;
- 6) osigurati da svi mladi i značajan deo odraslih, i muškaraca i žena, postignu pismenost i matematičke sposobnosti;
- 7) osigurati da svi učenici steknu znanje i veštine potrebne za promociju održivog razvoja, uključujući, između ostalog, obrazovanje za održivi razvoj i održive načine života, ljudska prava, rodnu ravnopravnost, promociju kulture mira i nenasilja, globalno građanstvo i uvažavanje kulturne raznolikosti i doprinosa kulture održivom razvoju.

Kao indikatori od značaja za mlade u kontekstu ovog cilja izdvojeni su: Indikator 4.1.2.s Udeo dece i mladih na kraju nižeg srednjeg obrazovanja koji postižu barem minimalni nivo znanja u (1) čitanju i (2) matematici, po polu; Indikator 4.3.1. Stopa učešća mladih i odraslih u formalnom i neformalnom obrazovanju i obuci u prethodnih 12 meseci, po polu; Indikator 4.6.1. Stopa pismenosti mladih/odraslih⁴.

Istraživanja su pokazala da deca iz siromašnih porodica imaju slabije izgleda da završe srednje obrazovanje, kao i deca iz naselja koja nisu gradska, kao i devojčice. „Stopa završavanja srednjeg obrazovanja (indikator 4.1.2.s) u 2019. godini iznosila je 97,7%. Kod dece iz najsiromašnijih domaćinstava bila je 93%, a kod najbogatijih 99,5%” (Стратегија за

4 https://sdgs.un.org/goals/goal4#targets_and_indicators

младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године).

„Prema podacima RZS o praćenju indikatora COR 4.3.1 za 2020. godinu, u prethodnih 12 meseci stopa učešća mladih (15–24 godine) u formalnom i neformalnom obrazovanju i obukama bila je 66,9% (60,3% muškarci, a 73,9% žene)” (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године).

Napomena je i da je udeo učenika od 15 godina koji nisu dostigli najniži fiksni nivo postignuća na PISA skali za tri osnovna školska predmeta: matematika, čitanje i nauka (indikator COR 4.6.1) u 2018. godini i dalje visok (39,7% matematika, 37,7% čitanje i 38,3% nauka). Podaci OECD-a govore da u Republici Srbiji više od trećine mladih ove životne dobi nije ostvarilo najniži nivo pismenosti u navedene tri oblasti (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године).

Od 2010. do 2019. godine, istraživanja beleže povećanje procentualnog udela mladog stanovništva sa visokim obrazovanjem. Povećano je interesovanje mladih za oblasti IKT (informaciono-komunikacione tehnologije), inženjerstva, proizvodnje i građevinarstva, zdravstva i socijalne zaštite. U posmatranom periodu došlo je do pada interesovanja mladih za poslovanje, administraciju i pravo, obrazovanje i društvene nauke, novinarstvo i informisanje (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године).

COR 5. RODNA RAVNOPRAVNOST

Progres u dostizanju rodne ravnopravnosti (COR 5) je spor u svetu, zbog velikih jazova između muškaraca i žena u različitim formama ekonomske participacije (Filho et al., 2023). Na to utiču strukturne nejednakosti kao rezultat istorijske marginalizacije (npr. na osnovu geografije, kasta ili etničke pripadnosti), i društvene norme oko rada (Roy et al., 2022). Diskriminacija žena na poslu i dalje je rasprostranjena širom sveta (Castro Núñez, Bandeira & Santero-Sánchez, 2020). Neophodno je obezbeđivanje punog i efikasnog učešća žena i jednakih mogućnosti za liderstvo na svim nivoima odlučivanja u političkom, ekonomskom i javnom životu (Anderson et al., 2022). Predviđene kvote i drugi propisi utiču na to da je veći broj žena u predstavničkim telima i organima vlasti na svim nivoima u odnosu na svetski prosek u Evropi i Severnoj Americi (Burkhard, 2022).

Ciljevi u vezi sa ovim COR su:

- 1) ukinuti sve oblike diskriminacije nad svim ženama i devojčicama svuda;
- 2) eliminisati sve oblike nasilja nad svim ženama i devojčicama u javnoj i privatnoj sferi, uključujući trgovinu ljudima i seksualnu i druge vrste eksploatacije;
- 3) eliminisati sve štetne prakse, kao što su dečji, rani i prisilni brakovi i sakaćenje ženskih genitalija;
- 4) priznati i ceniti neplaćenu negu i kućni rad kroz pružanje javnih usluga, infrastrukture i politika socijalne zaštite i promociju zajedničke odgovornosti unutar domaćinstva i porodice, kako je nacionalno prikladno;
- 5) obezbediti puno i efikasno učešće žena i jednake mogućnosti za liderstvo na svim nivoima odlučivanja u političkom, ekonomskom i javnom životu;
- 6) obezbediti univerzalni pristup seksualnom i reproduktivnom zdravlju i reproduktivnim pravima, kako je dogovoreno u skladu sa Programom akcije Međunarodne konferencije o stanovništvu i razvoju i Pekinškom platformom za akciju i zaključnim dokumentima njihovih konferencija za pregled.

U okviru ovog cilja, izdvajaju se sledeći indikatori: Indikator 5.3.1. Udeo žena starosti 20–24 godine koje su bile u braku ili u zajednici pre 15. i pre 18. godine; Indikator 5.2.1.

Udeo žena i devojčica uzrasta 15 godina i više koje su ikada bile u partnerstvu, a koje su bile izložene fizičkom, seksualnom ili psihološkom nasilju od strane sadašnjeg ili bivšeg intimnog partnera u prethodnih 12 meseci, prema obliku nasilja i starosti; Indikator 5.2.2. Udeo žena i devojčica uzrasta 15 godina i više koje su bile žrtve seksualnog nasilja od strane osoba koje nisu intimni partner u prethodnih 12 meseci, prema starosti i mestu događaja; Indikator 5.4.1. Udeo vremena provedenog na neplaćenim kućnim i poslovima brige o drugima, po polu, starosti i lokaciji; Indikator 5.6.1. Udeo žena starosti 15–49 godina koje same donose informisane odluke u vezi sa seksualnim odnosima, upotrebom kontracepcije i zaštitom reproduktivnog zdravlja⁵.

„U 2019. godini povećan je udeo žena 20–24 godine koje su prvi put stupile u brak ili vanbračnu zajednicu pre 15. i pre 18. godine (indikator COR 5.3.1), u odnosu na 2010. i 2014. godinu. Pre 15. godine u brak je stupilo 1,2% žena, a pre 18. godine 5,5%. Stupanje u brak ili vanbračnu zajednicu žena pre punoletstva utiče i na rano napuštanje obrazovanja. Udeo žena i devojaka starosti 18 do 74 godine koje jesu ili koje su bile izložene fizičkom, seksualnom ili psihološkom nasilju od strane sadašnjeg ili bivšeg intimnog partnera tokom proteklih 12 meseci (indikator COR 5.2.1.) je 7,4% kod žena uzrasta 18–29 godina, dok je u ukupnom posmatranom uzrastu taj procenat 9,2%. Sa druge strane, udeo žena i devojaka starosti od 18 do 74 godine koje su bile izložene seksualnom nasilju od strane osoba koje nisu bile njihov intimni partner tokom proteklih 12 meseci (indikator COR 5.2.2.) pokazuje da su ovoj vrsti nasilja više izložene mlade žene od 18 do 29 godina (1,4%), u odnosu na ukupno posmatranu populaciju, gde je taj procenat 0,5%. Merenje indikatora koji se odnosi na udeo vremena koje se provodi u vršenju neplaćenih poslova u domaćinstvu i brizi o drugima (indikator COR 5.4.1.) realizovano u 2015. godini pokazuje da mlade žene (15–24 godine) provode u neplaćenim poslovima održavanja domaćinstva i brige o porodici manje vremena nego žene uzrasta 25–44 godine, ali gotovo dvostruko više nego mladi muškarci istog uzrasta. Udeo žena od 15 do 49 godina koje samostalno donose odluke zasnovane na informacijama o seksualnim odnosima, upotrebi kontracepcije i brizi za reproduktivno zdravlje (indikator COR 5.6.1.) jedan je od pokazatelja ostvarenosti ljudskih prava. Podaci iz 2019. godine pokazuju da svega 83,2% žena uzrasta od 20 do 24 godine i 84,2% žena uzrasta od 25 do 29 godina samostalno donose ove odluke” (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године).

COR 8. DOSTOJANSTVEN RAD I EKONOMSKI RAST

Iz perspektive sociologije, predmet istraživanja su globalna i lokalna implementacija COR 8, njegovo prilagođavanje različitim geografskim kontekstima, akteri koji učestvuju u njegovoj realizaciji i uslovi rada širom sveta (Klimczuk et al., 2024). U fokusu realizacije ovog cilja, prepoznati su značaj mentorstva u raznim granama (Ebekozi et al., 2024) i rad sa skraćenim radnim vremenom (Burkhard, 2022).

Ciljevi su sledeći:

- 1) održati ekonomski rast po glavi stanovnika u skladu sa nacionalnim okolnostima, a posebno rast bruto domaćeg proizvoda od najmanje 7% godišnje u najmanje razvijenim zemljama;
- 2) postići viši nivo ekonomske produktivnosti kroz diverzifikaciju, tehnološku nadogradnju i inovacije, uključujući i fokus na sektore sa visokom dodatom vrednošću i radno intenzivne sektore;
- 3) promovisati politike orijentisane ka razvoju koje podržavaju produktivne aktivnosti,

5 https://sdgs.un.org/goals/goal5#targets_and_indicators

stvaranje dostojanstvenih radnih mesta, preduzetništvo, kreativnost i inovacije, i podsticati formalizaciju i rast mikro, malih i srednjih preduzeća, uključujući i pristup finansijskim uslugama;

4) postepeno poboljšati, do 2030. godine, globalnu efikasnost resursa u potrošnji i proizvodnji i nastojati da se ekonomski rast odvoji od degradacije životne sredine, u skladu sa Desetogodišnjim okvirom programa o održivoj potrošnji i proizvodnji, uz vodeću ulogu razvijenih zemalja;

5) postići punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce, uključujući mlade i osobe sa invaliditetom, i jednaku platu za rad jednake vrednosti;

6) značajno smanjiti udeo mladih koji nisu zaposleni, ne obrazuju se ili se ne obučavaju;

7) preduzeti hitne i efikasne mere za iskorenjivanje prisilnog rada, okončanje modernog ropstva i trgovine ljudima. Obezbediti zabranu i eliminaciju najgorih oblika dečjeg rada, uključujući regrutovanje i korišćenje dece vojnika, i do 2025. godine okončati dečji rad u svim njegovim oblicima;

8) zaštititi radna prava i promovisati bezbedno i sigurno radno okruženje za sve radnike, uključujući radnike migrante, posebno žene migrante i one sa zaposlenjem na određeno vreme;

9) osmisлити i sprovesti politike za promociju održivog turizma koji stvara radna mesta i promoviše lokalnu kulturu i proizvode;

10) ojačati kapacitete domaćih finansijskih institucija da podstaknu i prošire pristup bankarskim, osiguravajućim i finansijskim uslugama za sve.

Indikatori u vezi sa mladim stanovništvom su sledeći: Indikator 8.6.1. Udeo mladih (uzrasta 15–24 godine) koji nisu u sistemu obrazovanja, zaposlenja ili obuke; Indikator 8.3.1 Udeo neformalne zaposlenosti u ukupnoj zaposlenosti, po sektoru i polu; Indikator 8.5.1. Prosečna satnica zaposlenih žena i muškaraca, po zanimanju, starosti i osobama sa invaliditetom⁶.

„Udeo mladih 15–29 godina koji nisu obuhvaćeni obrazovanjem, zaposlenošću ili obukom, stopa NEET (indikator COR 8.6.1.) u 2014. godini je bio 25,3% (23,7% muškarci, a 27% žene), dok je u 2020. godini opao i iznosio je 20% (18,4% muškarci, a 21,6% žene). Udeo neformalne zaposlenosti (indikator COR 8.3.1.) veći je među mladima nego među starijim kategorijama zaposlenih: u 2020. godini među zaposlenima koji imaju 15–24 godine bilo je 21,4% neformalno zaposlenih, među zaposlenima koji imaju 25–54 godine 11,6%, a među zaposlenima koji imaju 55–64 godine 19,8%” (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године). Prosečna zarada po satu (indikator COR 8.5.1.) niža je za mlade (15–29) nego za starije kategorije zaposlenih. Prosečne zarade mladih žena su pri tome niže od prosečnih zarada mladih muškaraca.

Primetan je trend rasta broja mladih koji se izjašnjavaju da se nalaze u evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, kao i onih koji aktivno traže posao. Takođe, uočava se porast broja osoba koje ne žele da započnu samostalni posao. Mladi ističu da su neophodni podsticaji za njihovo zapošljavanje: subvencije za zapošljavanje, programi dodatnog obrazovanja i obuka, programi poput „Moja prva plata” i sajmovi zapošljavanja. U Srbiji je u protekloj deceniji smanjena stopa nezaposlenosti. Međutim, kada se pogledaju podaci koje objavljuje EUROSTAT, u 2019. godini, stopa nezaposlenosti mladih od 15 do 29 godina iznosila je 11,9% u zemljama Evropske unije, a u Republici Srbiji je za taj uzrast bila 21,5%. Početkom pandemije virusa COVID-19, nezaposlenost u EU se povećala, a u Srbiji je nastavila da se smanjuje. Posebno je važno naglasiti značaj dualnog obrazovanja mladih. Ne sme se pratiti isključivo broj mladih uključenih u radne prakse već je neophodno pratiti i to da li su one sprovedene na kvalitetan način, koji zaista omogućava učenje i razvoj

⁶ https://sdgs.un.org/goals/goal8#targets_and_indicators

veština mladih. Treba istaći da je Vlada Republike Srbije osnovala Fond za mlade talente kako bi se vrednovala izuzetna postignuća mladih. Finansijske podsticaje ovim putem dobija više od 3500 najboljih srednjoškolaca i studenata na godišnjem nivou (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године).

COR 16. MIR, PRAVDA I SNAŽNE INSTITUCIJE

COR 16 (Mir, pravda i snažne institucije) ima višestruke podciljeve: smanjenje nasilja, sprečavanje iskorišćavanja dece za rad, sprečavanje organizovanog kriminala, pranja novca i finansiranja terorizma, smanjenje korupcije, podsticanje transparentnih i efektivnih institucija (Kahupi, Yakovleva & Chen, 2023).

Izdvojeni su sledeći ciljevi:

- 1) značajno smanjiti sve oblike nasilja i povezane stope smrtnosti svuda;
- 2) iskoreniti zlostavljanje, eksploataciju, trgovinu ljudima i sve oblike nasilja nad decom i mučenja dece;
- 3) promovisati vladavinu prava na nacionalnom i međunarodnom nivou i obezbediti jednak pristup pravdi za sve;
- 4) do 2030. godine značajno smanjiti nezakonite finansijske tokove i tokove oružja, ojačati vraćanje i oporavak ukradene imovine i boriti se protiv svih oblika organizovanog kriminala;
- 5) značajno smanjiti korupciju i podmićivanje u svim njihovim oblicima;
- 6) razviti efikasne, odgovorne i transparentne institucije na svim nivoima;
- 7) obezbediti odgovorno, inkluzivno, participativno i reprezentativno donošenje odluka na svim nivoima;
- 8) proširiti i ojačati učešće zemalja u razvoju u institucijama globalnog upravljanja;
- 9) do 2030. godine obezbediti pravni identitet za sve, uključujući i registraciju rođenja;
- 10) obezbediti javni pristup informacijama i zaštititi osnovne slobode, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim sporazumima.

Indikatori u vezi sa mladim stanovništvom su: Indikator 16.b.1. Nasilne smrti na 100.000 stanovnika, po polu, starosti i uzroku; Indikator 16.3.1. Udeo žrtava (a) fizičkog, (b) psihološkog i/ili (c) seksualnog nasilja u prethodnih 12 meseci koje su prijavile svoju žrtvu nadležnim organima ili drugim zvanično priznatim organima za rešavanje sukoba⁷.

„Udeo žena reproduktivnog uzrasta (15–49) koje su izjavile da su tokom prethodnih 12 meseci imale osećaj da su diskriminisane ili uznemiravane po nekom osnovu diskriminacije koja je zabranjena prema međunarodnom pravu ljudskih prava (indikatori *COR 16.b.1.* i *10.3.1.*) u 2019. godini je iznosio 6,9%. Ukupno 4,4% žena uzrasta 15–24 godine se osećalo diskriminisano, a nešto je veći procenat žena uzrasta 25–29 godina (7,3%)” (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године).

COR 17. PARTNERSTVOM DO CILJEVA

Specifični indikatori za *COR 17* predstavljaju sistemske rezultate velikih razmera, fokusirane na makroindikatore oko finansija, tehnologije, izgradnje kapaciteta, trgovine i složenih sistemskih pitanja. Globalna partnerstva imaju višestruke svrhe, uključujući poboljšanje globalne ravnopravnosti u pristupu uslugama i podršci za ljude koji imaju poteškoće u komunikaciji ili obavljanju svakodnevnih funkcija (Dada et al., 2023).

Ciljevi su sledeći:

⁷ https://sdgs.un.org/goals/goal16#targets_and_indicators

- 1) jačanje mobilizacije domaćih resursa, uključujući i kroz međunarodnu podršku zemljama u razvoju, radi poboljšanja domaćih kapaciteta za naplatu poreza i drugih prihoda;
- 2) razvijene zemlje treba da u potpunosti sprovedu svoje obaveze u vezi sa zvaničnom razvojnom pomoći;
- 3) mobilizovati dodatna finansijska sredstva za zemlje u razvoju iz više izvora;
- 4) pomoći zemljama u razvoju u postizanju dugoročne održivosti duga kroz koordinisane politike usmerene na podsticanje finansiranja duga, otpisivanja duga i restrukturiranja duga, prema potrebi, i rešiti problem spoljnog duga visoko zaduženih siromašnih zemalja kako bi se smanjio dug;
- 5) usvojiti i sprovediti režime za promociju investicija za najmanje razvijene zemlje;
- 6) unaprediti regionalnu i međunarodnu saradnju Sever–Jug, Jug–Jug i trostruku regionalnu i međunarodnu saradnju u oblasti i pristupa nauci, tehnologiji i inovacijama i poboljšati razmenu znanja pod međusobno dogovorenim uslovima, uključujući i kroz poboljšanu koordinaciju između postojećih mehanizama, posebno na nivou Ujedinjenih nacija, i putem globalnog mehanizma za olakšavanje tehnologije;
- 7) promovisati razvoj, transfer, širenje i difuziju ekološki prihvatljivih tehnologija zemljama u razvoju pod povoljnim uslovima, uključujući i koncesijske i preferencijalne uslove, kako je međusobno dogovoreno;
- 8) u potpunosti operacionalizovati tehnološku banku i mehanizam za izgradnju kapaciteta za nauku, tehnologiju i inovacije za najmanje razvijene zemlje do 2017. godine i poboljšati korišćenje tehnologije koja to omogućava, posebno IKT;
- 9) unaprediti međunarodnu podršku za sprovođenje efikasne i ciljne izgradnje kapaciteta u zemljama u razvoju radi podrške nacionalnim planovima za sprovođenje svih COR, uključujući i kroz saradnju Sever–Jug, Jug–Jug i trougaonu saradnju;
- 10) promovisanje univerzalnog, na pravilima zasnovanog, otvorenog, nediskriminatornog i pravednog multilateralnog trgovinskog sistema u okviru Svetske trgovinske organizacije, uključujući i kroz zaključivanje pregovora u okviru njene Dohske razvojne agende;
- 11) značajno povećati izvoz zemalja u razvoju, posebno sa ciljem udvostručenja udela najmanje razvijenih zemalja u globalnom izvozu do 2020. godine;
- 12) blagovremeno ostvariti pristup tržištu bez carina i kvota na trajnoj osnovi za sve najmanje razvijene zemlje, u skladu sa odlukama Svetske trgovinske organizacije, uključujući osiguravanje da su preferencijalna pravila porekla koja se primenjuju na uvoz iz najmanje razvijenih zemalja transparentna i jednostavna, i da doprinose olakšavanju pristupa tržištu;
- 13) unaprediti globalnu makroekonomsku stabilnost, kroz koordinaciju i koherentnost politika;
- 14) unaprediti koherentnost politika za održivi razvoj;
- 15) poštovati politički prostor i liderstvo svake zemlje u uspostavljanju i sprovođenju politika za iskorenjivanje siromaštva i održivi razvoj;
- 16) unaprediti Globalno partnerstvo za održivi razvoj, dopunjeno partnerstvima sa više zainteresovanih strana koja mobilišu i dele znanje, stručnost, tehnologiju i finansijske resurse, kako bi se podržalo postizanje COR u svim zemljama, posebno u zemljama u razvoju;
- 17) podsticati i promovisati efikasna javna, javno-privatna i partnerstva civilnog društva, nadograđujući se na iskustvo i strategije resursa partnerstava;
- 18) poboljšati podršku za izgradnju kapaciteta zemljama u razvoju, uključujući najmanje razvijene zemlje i male ostrvske države u razvoju, kako bi se značajno povećala dostupnost visokokvalitetnih, blagovremenih i pouzdanih podataka razvrstanih po prihodima, polu, starosti, rasi, etničkoj pripadnosti, migracionom statusu, invaliditetu, geografskoj lokaciji i drugim karakteristikama relevantnim u nacionalnom kontekstu;
- 19) Do 2030. godine, nadograditi postojeće inicijative za razvoj mera napretka u

održivom razvoju koje dopunjuju bruto domaći proizvod i podržati izgradnju statističkih kapaciteta u zemljama u razvoju.

U vezi sa ovim ciljem, a u kontekstu mladog stanovništva izdvaja se Indikator 17.8.1. Udeo pojedinaca koji koriste internet⁸.

„Podaci iz 2020. godine u vezi sa korišćenjem interneta tokom poslednja tri meseca (indikator COR 17.8.1.) pokazuju da mladi (16–24 godine) koriste internet znatno češće nego starije generacije, a posebno one najstarije i da nema razlika među polovima. Svi mladi navedenog uzrasta koristili su internet u poslednja tri meseca, dok je svega 59,2% žena i 64,2% muškaraca uzrasta 55–74 godine koristilo internet u poslednja tri meseca. Svi muškarci uzrasta 16–24 godine koristili su mobilni telefon i računar tokom poslednja tri meseca, dok je mobilni koristilo 99,6% žena, a računar 96,2% žena” (Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године).

LOKALNI NIVO UPRAVE I MLADI

Ključni akteri u poboljšanju života mladih na lokalnom nivou su lokalne samouprave. Kako bi se istakle potrebe mladih, neophodno je osnivanje većeg broja kancelarija za mlade. Aktivnosti mladih sprovode se po principima Strategije i lokalnog akcionog plana za mlade. Kancelarija za mlade obezbeđuje finansijska sredstva iz budžeta *JLS*, kao i iz drugih izvora, u skladu sa zakonom. Uključivanje mladih u kreiranje omladinskih politika i realizaciju brojnih aktivnosti, kao i saradnja sa udruženjima mladih i udruženjima za mlade, uloga je lokalnih samouprava. Informacije dobijene pomoću Indeksa blagostanja mladih služe za komunikaciju između svih zainteresovanih zajednica u okviru lokalne samouprave. „Predstavnici *JLS* mogu koristiti indeks kao alat za donošenje odluka i podršku izrade lokalne strategije, kako bi ona u potpunosti pratila nacionalnu Strategiju” (Митковски, Клашња & Миловановић, 2024). Indeks pomaže u odabiru najboljih strateških rešenja za mlade na nivou lokalne samouprave. Radna grupa je odredila da se Indeks blagostanja mladih meri za gradove: Subotica, Sremska Mitrovica, Šabac, Kragujevac, Užice, Čačak, Novi Pazar, Zaječar, Niš, Leskovac, Vranje i opštine Sečanj, Knjaževac, Svilajnac i Priboj, kao i gradske opštine Obrenovac i Palilula (Grad Beograd). Lokalne samouprave su izabrane po kriterijumima: geografski položaj, broj stanovnika, aktivnost kancelarije za mlade (posmatra se postojanje i ocenjuje stepen angažovanja Kancelarije za mlade kroz organizaciju aktivnosti, programe i projekte koji su usmereni na podršku mladima), razvijenost, a sve u cilju obezbeđivanja regionalne zastupljenosti i relevantnosti (Митковски, Клашња & Миловановић, 2024).

ZAKLJUČAK

Indeks blagostanja mladih, kao i Indeks participacije mladih, predstavljaju inovativne pokazatelje koji čine osnovu za praćenje stanja i napretka mladih u brojnim aspektima života. Mladima je neophodno posvetiti više pažnje, aktivnije ih uključiti u procese odlučivanja, naročito na lokalnom nivou. Indeks blagostanja mladih je u odnosu na Indeks participacije mladih u potpunosti u skladu sa načelima Strategije za mlade i prati njenu implementaciju na godišnjem nivou. Prednost Indeksa blagostanja mladih je nesumnjivo njegova fleksibilnost i mogućnost permanentne dopune u zavisnosti od potreba u budućnosti. Oba pokazatelja su od krucijalnog značaja za donosiocje odluka, različite organizacije civilnog društva, a sve u svrhu napretka položaja mladih i postizanja međusektorske

8 https://sdgs.un.org/goals/goal17#targets_and_indicators

saradnje. Lokalne samouprave mogu bolje planirati budžetska sredstva i raspoložive resurse namenjena mladima. Preporuka je proširenje liste lokalnih samouprava u Srbiji koji mere Indeks blagostanja mladih. Indikatore treba prilagoditi evropskim, nacionalnim i lokalnim sistemima prikupljanja podataka.

LITERATURA

- Anderson, C. C., Denich, M., Warchold, A., Kropp, J. P., & Pradhan, P. (2022). A systems model of SDG target influence on the 2030 Agenda for Sustainable Development. *Sustainability science*, 17(4), 1459–1472. <https://doi.org/10.1007/s11625-021-01040-8>
- Bali Swain, R., & Yang-Wallentin, F. (2020). Achieving sustainable development goals: predicaments and strategies. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 27(2), 96–106. <https://doi.org/10.1080/13504509.2019.1692316>
- Bennett, J. E., Kontis, V., Mathers, C. D., Guillot, M., Rehm, J., Chalkidou, K., ... & Ezzati, M. (2020). NCD Countdown 2030: pathways to achieving Sustainable Development Goal target 3.4. *The Lancet*, 396(10255), 918–934. doi: 10.1016/S0140-6736(20)31761-X
- Boluk, K. A., Cavaliere, C. T., & Higgins-Desbiolles, F. (2019). A critical framework for interrogating the United Nations Sustainable Development Goals 2030 Agenda in tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(7), 847–864. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1619748>
- Burkhard, D. (2022). Achieving gender equality by implementing work–life balance measures in Swiss SMEs. *Journal of the international council for small business*, 3(4), 350–358. <https://doi.org/10.1080/26437015.2022.2098080>
- Castro Núñez, R. B., Bandeira, P., & Santero-Sánchez, R. (2020). Social economy, gender equality at work and the 2030 agenda: theory and evidence from Spain. *Sustainability*, 12(12), 5192. doi:10.3390/su12125192
- Chankseliani, M., & McCowan, T. (2021). Higher education and the Sustainable Development Goals. *Higher Education*, 81(1), 1–8. <https://doi.org/10.1007/s10734-020-00652-w>
- Dada, S., Wylie, K., Marshall, J., Rochus, D., & Bampoe, J. O. (2023). The importance of SDG 17 and equitable partnerships in maximising participation of persons with communication disabilities and their families. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 25(1), 183–187. <https://doi.org/10.1080/17549507.2022.2150310>
- Di Vaio, A., Zaffar, A., & Chhabra, M. (2024). Intellectual capital through decarbonization for achieving Sustainable Development Goal 8: a systematic literature review and future research directions. *Journal of Intellectual Capital*, 25(7), 54–86. <https://doi.org/10.1108/JIC-05-2024-0131>
- Ebekozien, A., Aigbavboa, C. O., Samsurijan, M. S., Aliu, J., & Nwaole, A. N. C. (2024). Mentorship as a tool for improving construction artisan's skills to achieve sustainable development Goal 8 via qualitative approach. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 31(13), 303–322. <https://doi.org/10.1108/ECAM-07-2023-0655>
- Filho, W., Kovaleva, M., Tsani, S., Țircă, D. M., Shiel, C., Dinis, M. A. P., ... & Tripathi, S. (2023). Promoting gender equality across the sustainable development goals. *Environment, Development and Sustainability*, 25(12), 14177–14198.
- Friedman, J., York, H., Graetz, N., Woyczynski, L., Whisnant, J., Hay, S. I., & Gakidou, E. (2020). Measuring and forecasting progress towards the education-related SDG targets. *Nature*, 580(7805), 636–639. <https://doi.org/10.1038/s41586-020-2198-8>
- González-Salamanca, J. C., Agudelo, O. L., & Salinas, J. (2020). Key Competences, Education for Sustainable Development and Strategies for the Development of 21st Century Skills. A Systematic Literature Review. *Sustainability*, 12, 10366. doi:10.3390/su122410366
- Kahupi, I., Yakovleva, N., & Chen, S. (2023). The significance of SDG16 “Strong institutions” toward the adoption of circular economy approaches for artisanal and small-scale mining sector in sub-Saharan Africa. In *The Social Dimensions of the Circular Economy* (pp. 171–200). Cham: Springer International Publishing.
- Klimczuk, A., Dovie, D. A., Kerla, M., Klimczuk-Kochańska, M., & Toczyski, P. (2024). Towards 2030: sustainable development goal 8: decent work and economic growth: A sociological perspective. *Frontiers in Sociology*, 9, 1487233. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1487233>
- Leal Filho, W., Salvia, A. L., & Eustachio, J. H. P. P. (2023). An overview of the engagement of higher education institutions in the implementation of the UN Sustainable Development Goals. *Journal of Cleaner*

- Production, 386, 135694. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.135694>
- Lee, K. H., Noh, J., & Khim, J. S. (2020). The Blue Economy and the United Nations' sustainable development goals: Challenges and opportunities. *Environment international*, 137, 105528. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2020.105528>
- Mio, C., Panfilo, S., & Blundo, B. (2020). Sustainable development goals and the strategic role of business: A systematic literature review. *Business strategy and the environment*, 29(8), 3220–3245. DOI: 10.1002/bse.2568
- Митковски, Ж., Клашња, С., & Миловановић, И. (2024). *Водич кроз Индекс благостања младих*. Београд: Министарство туризма и омладине.
- Montiel, I., Cuervo-Cazurra, A., Park, J., Antolín-López, R., & Husted, B. W. (2021). Implementing the United Nations' sustainable development goals in international business. *Journal of International Business Studies*, 52(5), 999. doi: 10.1057/s41267-021-00445-y
- Moyer, J. D., & Hedden, S. (2020). Are we on the right path to achieve the sustainable development goals?. *World Development*, 127, 104749. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104749>
- Purnell, P. J. (2024). Geodiversity of research: geographical topic focus, author location, and collaboration. A case study of SDG 2: zero hunger. *Scientometrics*, 1–27. <https://doi.org/10.1007/s11192-024-04994-5>
- Republički zavod za statistiku (2023). *Stanovništvo prema starosti i polu, po popisima 1948–2022, Knjiga 2, Starost i pol*.
- Roy, J., Prakash, A., Some, S., Singh, C., Bezner Kerr, R., Caretta, M. A., ... & Tandon, I. (2022). Synergies and trade-offs between climate change adaptation options and gender equality: a review of the global literature. *Humanities and Social Sciences Communications*, 9(1). <https://doi.org/10.1057/s41599-022-01266-6>
- Седлак, М., Јосифов, Н., & Младеновић, М. (2024). Проблеми регионалног развоја пограничних области Србије. *Зборник радова VI Конгрес географа Србије са међународним учешћем „Quo vadis geographia?, У сусрет новим географским хоризонтима*», књига 2, Златибор, 348–357.
- Службени гласник РС, број 9 од 8. фебруара 2023. Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године.
- Thoriq, A., & Mahmudah, F. N. (2023). Education for sustainable development (esd):a systematic literature review on curriculum development strategy design. *European Journal of Education Studies*, 10(5), 201–223. DOI: [10.46827/ejes.v10i5.4803](https://doi.org/10.46827/ejes.v10i5.4803)
- Topp, C. W., Østergaard, S. D., Søndergaard, S., & Bech, P. (2015). The WHO-5 Well-Being Index: a systematic review of the literature. *Psychotherapy and psychosomatics*, 84(3), 167–176. DOI: 10.1159/000376585
- Tov, W. (2018). Well-being concepts and components. In *Handbook of subjective well-being* (pp.1–15). Salt Lake City.
- Tsalis, T. A., Malamateniou, K. E., Koulouriotis, D., & Nikolaou, I. E. (2020). New challenges for corporate sustainability reporting: United Nations' 2030 Agenda for sustainable development and the sustainable development goals. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(4), 1617–1629. DOI: 10.1002/csr.1910
- Walker, T. R. (2021). (Micro) plastics and the UN sustainable development goals. *Current Opinion in Green and Sustainable Chemistry*, 30, 100497. <https://doi.org/10.1016/j.cogsc.2021.100497>
- YHWBT Network. *Indeks participacije mladih, Monitoring izveštaj o političkoj, ekonomskoj i socijalnoj participaciji mladih 2023*.
- Zakon o mladima, Sl. glasnik RS, br. 50/2011 i 116/2022 – dr. zakon <https://mto.gov.rs/vest/sr/7740/indeks-blagostanja-mladih-pokazuje-napredak-u-prvoj-godini-sprovedjenja-strategije-za-mlade.php> (Pristupljeno 28. 8. 2025).
- https://sdgs.un.org/goals/goal1#targets_and_indicators (Pristupljeno 1. 9. 2025).
- https://sdgs.un.org/goals/goal3#targets_and_indicators (Pristupljeno 1. 09. 2025).
- https://sdgs.un.org/goals/goal4#targets_and_indicators (Pristupljeno 1. 09. 2025).
- https://sdgs.un.org/goals/goal5#targets_and_indicators (Pristupljeno 1. 09. 2025).
- https://sdgs.un.org/goals/goal8#targets_and_indicators (Pristupljeno 1. 09. 2025).
- https://sdgs.un.org/goals/goal16#targets_and_indicators (Pristupljeno 1. 09. 2025).
- https://sdgs.un.org/goals/goal17#targets_and_indicators (Pristupljeno 1. 09. 2025).

YOUTH WELL-BEING THROUGH THE PRISM OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Authors: NEMANJA JOSIFOV, Marko Sedlak

Email: nemanja.josifov@gef.bg.ac.rs

Mentor: Full Prof. Dejan Šabić

Faculty of Geography, University of Belgrade

Introduction: Nowadays, the problem of population aging is emerging as a crucial issue in most European countries and worldwide.

Aim: Accordingly, it is necessary to devote greater attention not only to the health and social care of the elderly but also to younger generations, those who are yet to come.

Materials and Methods: Young people represent the potential and development opportunity of every country, and it is necessary to ensure better living conditions for this segment of the population (through financial support for employment, greater social inclusion, especially for vulnerable social groups, and better healthcare). There are numerous indicators that monitor the development of the young population to reveal crucial problems that need to be systematically addressed. The paper presents innovative indicators that focus on young people and monitor their progress in various social segments (the Youth Well-Being Index and the Youth Participation Index), individual quantitative and qualitative indicator values, the methods of data collection, and the goals and purpose of their use for monitoring and involving young people in various activities of social life.

Results: The Strategy for Youth in the Republic of Serbia 2023–2030, the Guide to the Youth Well-Being Index, and the Monitoring Report on the Political, Economic, and Social Participation of Youth 2023 are the key documents from which the results of these indicators were obtained.

Conclusion: Both indicators are of crucial importance for decision-makers and various civil society organisations, with the aim of improving the position of young people and achieving inter-sectoral cooperation. Local governments can better plan budget funds and available resources for young people.

Keywords: education; healthcare; poverty; strong institutions; Western Balkans